

УДК 780.61.036-043.86(045)

DOI 10.32782/2224-0926-2023-2-45-16

*Лукіна Тетяна Володимирівна**викладач-методист,**Хмельницька музична школа № 1 імені Миколи Мозгового*

## ОРИГІНАЛЬНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДОМРОВИЙ РЕПЕРТУАР НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Реалії сьогодення поставили всіх українців перед умовою відмови від російщини. Під час роботи з учнями у класі, викладачі мистецьких шкіл не лише навчають їх грати на різних музичних інструментах, а й виховують та закладають у дитячих душах зерна патріотизму, любов до рідної країни, до народної творчості минулого і сучасного. Тому з огляду на велику кількість факторів необхідно досить обережно підходити до питання підбору репертуару юних домристів.

Свідомо відмовляючись від російського репертуару минулого і сучасного періоду, ми повертаємось і відновлюємо, а то й відкриваємо цілий пласт творчих доробків наших видатних музикантів-домристів. Твори минулих років, іноді несправедливо забуті, а іноді відкинуті під впливом інших музичних матеріалів, мають отримати нове життя, так зване «друге дихання». Серед відомих композиторів, які творили і творять свої композиції для домри, – **Микола Тимофійович Лисенко** – український домрист, диригент, кандидат мистецтвознавства, доцент Харківського національного університету мистецтв ім. І. Котляревського, корифей розвитку народних інструментів, Борис Міхеєв, Валерій Івко, Олександр Олійник, Віктор Іванов, Валерій Польовий, Любов Матвійчук, Віктор Соломін, Світлана Грицаєнко, Станіслав Струтинський. Не можна залишити поза увагою і низку творів для домри авторів, які не були домристами. Це відомі нам композитори: Віктор Власов, Дмитро Клебанов, Климентій Домінчен, Костянтин Мясков, Володимир Підгорний, Євген Мілка. Твори цих митців є значним внеском саме з позиції відтворення широкого потенціалу домрової звуковирозності.

Напевно, натхнені тим, що звична для нас класична музика піддається важливному та значному переосмисленню, а засоби виразності з часом досить часто переінтонуються, у своїй творчості композитори-домристи, що не були зв'язані певними правилами, спонукали до створення великої кількості нових прийомів гри та засобів виразності. В домровий оригінальний репертуар, який у вітчизняній культурі отримав досить широке розповсюдження, увійшли твори, що втілюють різноманітні стилеві напрями та творчі задуми. Музичний репертуар для домри, яка розвивалась та еволюціонувала з початку ХХ сторіччя і до наших часів, значно розширив тематичні, стилістичні та жанрові межі виражальних та технічних можливостей інструменту. За цей невеликий проміжок часу виконавсько-композиторська творчість набула збагачення також за рахунок поширення перекладень творів для домри зі скрипкового, флейтового, клавірного, мандолінового репертуару у педагогічній та концертній практиці.

По праву одним із величних домрових композиторів нашої сучасності можна назвати **Бориса Олександровича Міхеєва** (1937 р.н.) – заслуженого діяча мистецтв, лауреата міжнародних конкурсів, професора кафедри народних інструментів України Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського, який вважається

фундатором домрового мистецтва в Україні. Його твори для домри соло і у супроводі фортепіано самобутні й оригінальні, образні і характерні, завжди є у репертуарі і мастих виконавців, і юних домристів.

У творчому доробку композитора – збірка «Сім характерних п'єс», яку він створив для домри-соло та присвятив своєму педагогу – професору Миколі Тимофійовичу Лисенку, у співпраці з яким раніше була створена «Школа гри на чотириструнній домрі». До збірника увійшли різнохарактерні мініатюри різних жанрів: «Танець», «Елегія», «Плясова», «Експромт», «Імпровізація», «Прелюдія» та «Пустотливе награвання». У своїх творах Б. Міхеєв використовує фактурні контрасти та активно звертається до прихованої поліфонії.

Для розвитку технічної сторони виконавців-домристів, а також з метою систематизації підходів до формування раціональних аплікатурних навичок автор створив комплекс гам та арпеджіо. Зокрема, в доробку Б. Міхеєва налічується більше двадцяти етюдів, в яких він втілює найрізноманітніші прийоми гри на домрі. Особливої уваги заслуговує збірник для дітей «Дитяча сюїта для домри соло», в якому представлені твори для домри соло. Твори дуже різноманітні, з насиченою фактурою, мають яскраво виражений програмний характер.

Видатним українським композитором, педагогом, диригентом та домристом, який зробив величезний внесок у розвиток українського домрового репертуару, був і назавжди є **Валерій Микитович Івко** (1941–2022) – український музикант-домрист, завідувач кафедри струнно-щипкових інструментів Донецької державної музичної академії ім. С. Прокоф'єва, професор, заслужений артист УРСР, засновник камерного оркестру «Лик домер», провідний український музикант-домрист, який одразу ж після окупації Донецька разом зі своїми студентами та камерним оркестром «Лик домер» переїхав до Києва. Найважливішим засобом виразності для В. Івка у п'єсах-соло була фактура. Особливої уваги у своїх творах композитор надає використанню техніки подвійних нот. Прагнення до поліфонічних форм знайшло своє безпосереднє втілення у творі «Фуга для домри соло». Поряд з цим В. Івко створив такі твори для соло домри, як «Канон для домри соло», «Прелюдія», «Щедрівка», «Алегрето». Твори для оркестру – «Українська сюїта», «Поема-концерт», «Концерт № 3» та «Концерт-токата» – стали невід'ємною частиною у розвитку та розширенні домрового репертуару. Для дуету у складі домри та гітари була написана сюїта «Варіанти», а для двох домр «Багателі» та «Соната». Творчий доробок Валерія Івка сприяв перелому в професійному використанні домри, завдяки творам такого рівня складності інструмент набув статусу академічного...

У розширенні домрового репертуару особливе місце посідають твори домристів-композиторів, в яких збільшені технічні та виражальні можливості домри, а сучасність виражена по-новому. Так, ще однією відомою композиторкою, що внесла значний вклад у розвиток домрового репертуару, стала **Любов Матвійчук** – домристка, педагог та професор Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського. Її твори мають поширену зацікавленість серед педагогів та учнів ДМШ. Учебний та концертний репертуар Любові Матвійчук спрямований на заклади початкового, середнього та вищого рівнів мистецьких навчальних закладів. Творчий оригінальний домровий репертуар композитрки становить збірка «Оригінальні твори для домри з фортепіано та домри-соло», в якій входять такі твори, як: «Варіації в старовинному стилі», «Роздум», «Зозуля», «Романс», «Лірична-танцювальна», «Музична табакерка», «Поетичний ескіз», варіації на теми українських народних пісень «Дівчина моя, переяславко», «Ой за

гаєм, гаєм», «Суботейя», «По садочку ходжу». П'єси, написані Л. Матвійчук, надзвичайно зручні для виконання, мелодійні, виразні, яскраві, мають зручні аплікатуру, виписані у зручних для домри тональностях. Їх завжди із задоволенням грають виконавці різних рівнів. Всі твори внесено до таких збірок, як: «Репертуарна збірка творів у перекладенні та аранжуванні», «Твори для ансамблю домристів у супроводі фортепіано».

У співдружності двох композиторів Дениса Січинського та Івана Левицького була створена «Дума про Нечая» із «Збірника п'єс українських композиторів» в обробці для скрипки і фортепіано.

**Денис Січинський** (1865–1909) – український композитор, педагог, диригент, фольклорист, музичний критик. Його твори побудовані на українській тематиці, насичені колоритом українських пісень та танців.

**Іван Левицький** (1875–1938) – український композитор, скрипаль, хоровий диригент і музичний педагог. Домристи досить часто мають у своїх репертуарах твори цього автора, такі як «Елегія», «Пісня без слів», «Романс», «Ноктюрн», «Українська рапсодія», «Українська шумка», «Кавказ», «Балада», «Українські танці № 1, 2». Твори Івана Левицького наповнені ніжною елегійною мелодикою, яка перемежується у середній частині енергійним та запальним характером.

Аналізуючи педагогічний репертуар для наших юних домристів, неможливо оминути тему використання у роботі творів та методичних матеріалів для скрипки. Так, чудовим відкриттям та допомогою у роботі із першокласниками, 6–7 річними дітьми, став збірник спеціаліста вищої категорії, викладача-методиста Тернопільської музичної школи № 1 ім. В. Барвінського **Наталії Плахцінської** «Музична абетка для маленьких скрипалів». У збірнику тематичні авторські мелодії із дитячими віршиками, п'єси із наростаючим рівнем складності. Цікаві, образні, зрозумілі дітям. Музичні твори перемежуються із цікавими нескладними завданнями, загадками та ребусами, пов'язаними із музичною грамотою.

Ще одним чудовим відкриттям стало знайомство із черкащанкою, людиною, що об'єднала домристів усієї України. Це талановитий музикант, домристка, викладач-методист Черкаської школи мистецтв **Світлана Грицаєнко**. Неможливо переоцінити її величезний внесок у розвиток домрового мистецтва в Україні. Саме Світлана Грицаєнко 10 серпня 2020 року у період ковідної епідемії створила у фейсбуці групу Асоціації домристів. На початку група налічувала 5–7 чоловік, а на сьогодні у групі вже є 1300 чоловік. Це викладачі, учні та студенти мистецьких закладів усіх рівнів, професори, кандидати наук, диригенти, заслужені артисти. Світлана досягла поставленої мети, адже було бажання об'єднати домристів, дати можливість обмінюватись репертуаром, обмінюватись власним досвідом, ділитись здобутками, популяризувати наш улюблений інструмент – домру. Більш детально інформацію про групу висвітлили у своєму спільному творчому проєкті Лекція-концерт на тему «Діяльність асоціації домристів України у мережі «Facebook» викладачі відділу народних інструментів Татарбунарської музичної школи Євген Жуков та Надія Чеботарьова.

**Світлана Грицаєнко** – композиторка, авторка багатьох чудових творів для домри. Вона підняла репертуар домристів на декілька щаблів у музичному просторі. Нею було створено вже більше ніж 24 збірки, до яких входять твори для домри у супроводі фортепіано. Це різнохарактерні п'єси і твори великої форми, обробки та перекладення українських народних та сучасних мелодій. Світлана Грицаєнко – керівник народно-естрадного ансамблю «Світанок» та ансамблю гітаристів «Есперансо», які є неодноразовими лауреатами обласних,

Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів. Як висловлюється сама авторка: «Чотири-струнна домра як інструмент варта гідної популяризації та ідентифікації як власне український народний інструмент. Варта гідного репертуару, жанрово і фольклорно різноманітного, концертного і сучасного, а також конкурентоспроможного для участі у конкурсах». Особливе місце серед концертних творів для домри з фортепіано С. Грицаєнко посідають композиції, в яких яскраво виражений національний колорит. Нотний матеріал насичений практично всіма технічними труднощами, які трапляються у домровій віртуозній літературі – це подвійні ноти, акордова структура, колористичні прийоми, різноманітні прийоми гри. У творчому доробку Світлани Грицаєнко твори як для учнів мистецьких дитячих закладів різних рівнів, так і для середніх та вищих мистецьких закладів. Це твори, які вже стали окрасою концертів, допомогли стати лауреатами різноманітних конкурсів багатьом талановитим домристам, ансамблям домристів та ансамблям змішаних форм.

Феєричним проривом у домровому мистецтві можна назвати виконавську та педагогічну майстерність **Віктора Соломіна** – старшого викладача Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової, прекрасного домриста-віртуоза, який, відійшовши від традиційного домрового виконання, використовує електродому, домру-тенор, грає у співавторстві із музикантами не лише народниками, а й із духовими інструментами, ударними, фортепіано та різноманітними ансамблями. Особливо інноваційно виглядають його джазові імпровізаційні майстер-класи з домрою у джазовому стилі для маленьких домристів у вигляді невеличких уроків. На платформі YouTube Віктор Соломін люб'язно дав можливість безкоштовно долучитись до вивчення тонкощів такої новації у домровому мистецтві.

Вимоги сьогодення до репертуарної політики досить вагомо обґрунтовані та серйозні. Думка про непопулярність жанру інструментального концерту у наш час є хибною, і тому слід поглянути на нього як на перспективну можливість реалізації творчих ідей домристів. На сучасному етапі розвитку мистецтва України з метою популяризації народних інструментів слід вести дуже копітку і настирну роботу як із учнями у школі, так і зі слухачами, що відвідують концерти. Необхідно добиватися високого та якісного рівня виконання на інструменті, працювати над репертуаром, використовуючи кращі взірці як народної музики, так і світової класики. Використовувати у роботі як педагога, так і виконавців кращі надбання та рекомендації видатних домристів на народних інструментах, які висвітлені у різноманітних методичних роботах. Як приклад і підтвердження вищесказаного у списку використаної літератури є посилання на музичні ілюстрації українських авторів у виконанні моїх учнів. *Для того щоб потім не відроджуватись, сьогодні потрібно жити і звучати, а не завмирати!*

#### Література

1. Білоусова С. Домрова творчість донецьких композиторів : матеріали конференції. НМАУ ім. П.І. Чайковського. Київ. 2013. С. 94–104.
2. Калабська В. Оригінальний репертуар як складовий компонент підготовки майбутнього вчителя по класу домри. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Київ. Вип. 14, 2016. С. 52–58.
3. Костенко Н. Творчість Бориса Міхеєва в контексті сучасного домрового мистецтва. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підручник для вищих навчальних закладів. НМАУ ім. П.І. Чайковського. Київ. 2005. С. 307–309.
4. Мурза С.А. Нові тенденції у домровому репертуарі (на прикладі творів В. Власова). Збірник статей «Музична педагогіка та виконавство». Випуск 5 / упоряд. П.Ф. Серотюк.
5. Непомняща М.О. «Творчість Світлани Грицаєнко в контексті сучасного етапу розвитку оригінального українського репертуару». Кваліфікаційна робота здобувача освітнього рівня «Магістр».

6. «По садочку ходжу», вик. Д. Воробйова. URL: <https://youtu.be/N0wWhcbi10E>.
7. «Дума про Нечая», вик. А. Вавренюк. URL: <https://youtu.be/ZIQE7baZGGU>.
8. «Чарівна дудочка», вик. С. Куржинська. URL: <https://youtu.be/s45b5qHRaH8>.
9. «На балу у короля», вик. А. Вавренюк. URL: <https://youtu.be/XqSufqfo4aY>.
10. «Поема», вик. Д. Воробйова. URL: <https://youtu.be/iiFNFve17ME>.

